

SPIS RZECZY

Marc Bloch — człowiek i uczoney (A. F. Grabski) 5

SPOŁECZEŃSTWO FEUDALNE

Wstęp — Ogólny kierunek badań 47

Tom pierwszy

POWSTANIE ZWIĄZKÓW ZALEŻNOŚCI

Część pierwsza

ŚRODOWISKO

Księga pierwsza OSTATNIE NAJAZDY

ROZDZIAŁ PIERWSZY: MUŻULMANIE I WĘGRZY 59

I. Europa napadana i oblegana 59 — II. Mużulmanie 60 — III. Najazd Węgrów 67 — IV. Kres najazdów węgierskich 71

ROZDZIAŁ DRUGI: NORMANOWIE 76

I. Ogólna charakterystyka najazdów skandynawskich 76 — II. Od grabieży do życia osiadłego 82 — III. Osiedlenie się Skandynawów w Anglii 86 — IV. Osiedlenie się Skandynawów we Francji 93 — V. Chrystianizacja Północy 99 — VI. W poszukiwaniu przyczyn 105

ROZDZIAŁ TRZECI: NASTĘPSTWA NAJAZDÓW I NAUKI Z NICH PLYNĄCE 110

I. Zamęt 110 — II. Wkład ludzki: świadectwo języka i nazw 115 — III. Wkład ludzki: świadectwo prawodawstwa i struktury społecznej 122 — IV. Wkład ludzki: sprawy pochodzenia 126 — V. Wnioski 128

Księga druga WARUNKI ŻYCIA I MENTALNOŚĆ

ROZDZIAŁ PIERWSZY: WARUNKI MATERIALNE I CHARAKTER GOSPODARKI 135

I. Dwa okresy feudalizmu 135 — II. Pierwszy okres feudalizmu:

Spis ilustracji

ludność 137 — III. Pierwszy okres feudalizmu: kontakty pomiędzy ludźmi 138 — IV. Pierwszy okres feudalizmu: handel 145 — V. Rewolucja gospodarcza w drugim okresie feudalizmu 149	
ROZDZIAŁ DRUGI: SPOSOBY ODCZUWANIA I MYŚLENIA	153
I. Człowiek wobec natury i trwania 153 — II. Środki ekspresji 157 — III. Kultura i klasy społeczne 163 — IV. Mentalność religijna 167	
ROZDZIAŁ TRZECI: PAMIĘĆ ZBIOROWA	175
I. Historiografia 175 — II. Epos 182	
ROZDZIAŁ CZWARTY: RENESANS KULTURALNY W DRUGIM OKRESIE FEUDALIZMU	196
I. Parę rysów charakterystycznych nowej kultury 196 — II. Tworzenie się świadomości 201	
ROZDZIAŁ PIĄTY: PODWALINY PRAWA	204
I. Moc obyczaju 204 — II. Charakter prawa zwyczajowego 209 III. Odrodzenie się prawa pisanego 214	
Część druga	
ZWIĄZKI CZŁOWIEKA Z CZŁOWIEKIEM	
Księga pierwsza ZWIĄZKI KRWI	
ROZDZIAŁ PIERWSZY: SOLIDARNOŚĆ RODU	223
I. „Przyjaciele rodzeni” 223 — II. Wendeta 226 — III. Solidarność ekonomiczna 234	
ROZDZIAŁ DRUGI: CHARAKTER I PRZEMIANY WIĘZI RODZINNEJ	238
I. Życie rodzinne 238 — II. Struktura rodu 242 — III. Związki krwi a feudalizm 248	
Księga druga WASALSTWO I LENNO	
ROZDZIAŁ PIERWSZY: HOŁD WASALNY	251
I. Człowiek innego człowieka 251 — II. Hołd w epoce feudalnej 252 — III. Geneza stosunków zależności osobistej 255 — IV. Wojsko zamieszkałe pod dachem pana 260 — V. Wasalstwo karolińskie 267 — VI. Wypracowanie modelu wasalstwa klasycznego 272	
ROZDZIAŁ DRUGI: LENNO	275
I. Beneficjum i lenno: nadawanie ziemi — wynagrodzenie 275 — II. Osiedlania wasali 283	
ROZDZIAŁ TRZECI: FEUDALIZM W KRAJACH EUROPEJSKICH	292
I. Francuska różnorodność: południowy zachód i Normandia 292 — II. Włochy 294 — III. Niemcy 297 — IV. Poza zasięgiem Karolingów: Anglia anglosaska i Hiszpania królestw Asturii i Leonu 299 — V. Feudalizm zapożyczony 308	

ROZDZIAŁ CZWARTY: JAK LENNO STAŁO SIĘ DZIEDZICTWEM WASALA?	311
I. Zagadnienie dziedziczności: „honory” i zwykle lenna 311 —	
II. Ewolucja: we Francji 316 — III. Ewolucja: w cesarstwie 321	
— IV. Metamorfozy lenna w świetle prawa dziedziczenia 324 —	
V. Lenno przedmiotem handlu 336	
ROZDZIAŁ PIĄTY: CZŁOWIEK WIELU PANÓW	339
I. Mnogość hołdów 339 — II. Wielkość i upadek hołdu <i>lige</i> 344	
ROZDZIAŁ SZÓSTY: WASAL I SENIOR	349
I. Pomoc i opieka 349 — II. Wasalstwo zamiast więzi rodzinnej 357	
— III. Wzajemność stosunków i ich zrywanie 361	
ROZDZIAŁ SIÓDMY: PARADOKS WASALSTWA	364
I. Sprzeczności w tekstach 364 — II. Więzy prawne i kontakt ludzki 371	
Księga trzecia ZWIĄZKI ZALEŻNOŚCI WŚRÓD NIŻSZYCH KLAS SPOŁECZNYCH	
ROZDZIAŁ PIERWSZY: WŁOŚĆ SENIORALNA	376
I. Ziemia senioralna 376 — II. Zdobycze włości senioralnej 378—	
III. Pan i chłopci-dzierżyciele 387	
ROZDZIAŁ DRUGI: PODDAŃSTWO I WOLNOŚĆ	394
I. Punkt wyjścia: położenie jednostki w epoce frankijskiej 394 —	
II. Poddaństwo we Francji 402 — III. Przykład Niemiec 411 —	
IV. W Anglii: dzieje chłopstwa 416	
ROZDZIAŁ TRZECI: KU NOWYM FORMOM USTROJU SENIORALNEGO	422
I. Stabilizacja świadczeń 422 — II. Przemiana stosunków ludzkich 426	

Tom drugi

KLASY SPOŁECZNE I RZĄDZENIE LUDŹMI

Do czytelnika	431
Księga pierwsza KLASY SPOŁECZNE	
ROZDZIAŁ PIERWSZY: KLASA FAKTYCZNA: SZLACHETNIE URODZENI	432
I. Zanik starej arystokracji krwi 432 — II. Różne znaczenia wyrazu „szlachetny” w pierwszym okresie feudalnym 436 — III. Klasa szlachetnie urodzonych, klasa senioralna 439 — IV. Stan żołnierski 440	
ROZDZIAŁ DRUGI: ŻYCIE SZLACHETNIE URODZONYCH	444
I. Wojna 444 — II. Szlachetnie urodzony u siebie 453 — III. Zająęcia i rozrywki 457 — IV. Reguły postępowania 462	

ROZDZIAŁ TRZECI: KLASA RYCERSKA	471
I. Pasowanie 471 — II. Kodeks rycerski 478	
ROZDZIAŁ CZWARTY: PRZEMIANA SZLACHTY FAKTYCZNEJ W SZLACHTĘ Z PRAWA	482
I. Dziedziczność godności rycerskiej i nadawanie szlachectwa 482 — II. Potomkowie rycerzy tworzą klasę uprzywilejowaną 489 — III. Prawa szlachetnie urodzonych 492 — IV. Wyjątek: Anglia 495	
ROZDZIAŁ PIĄTY: RÓŻNICE KLASOWE W OBRĘBIE STANU SZLACHECKIEGO	499
I. Hierarchia władzy i pozycji 499 — II. Ministeriałowie i rycerze niewolni 506	
ROZDZIAŁ SZÓSTY: DUCHOWIENSTWO I KLASY ZAWODOWE	517
I. Społeczność kościelna w ustroju feudalnym 517 — II. Chłopi i mieszczenie 528	
Księga druga RZĄDZENIE LUDŹMI	
ROZDZIAŁ PIERWSZY: WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI	533
I. Ogólne cechy wymiaru sprawiedliwości 533 — II. Rozdrobnienie władzy sądowniczej 536 — III. Sąd równych czy sąd pana 546 — IV. Na marginesie rozdrobnienia władzy: przeżytki i nowości 548	
ROZDZIAŁ DRUGI: WŁADZE TRADYCYJNE: KRÓLESTWA I CESARSTWO	554
I. Geografia królestw 554 — II. Tradycje i natura władzy królewskiej 560 — III. Przekazywanie władzy królewskiej: problemy dynastyczne 566 — IV. Cesarstwo 574	
ROZDZIAŁ TRZECI: OD KSIĘSTW TERYTORIALNYCH DO KASZTELANII	579
I. Księstwa terytorialne 579 — II. Hrabstwa i kasztelanie 587 — III. Władze kościelne 590	
ROZDZIAŁ CZWARTY: CHAOS I WALKA Z CHAOSEM	598
I. Granice władz 598 — II. Przemoc i dążenie do pokoju 602 — III. Pokój i pokój Boży 605	
ROZDZIAŁ PIĄTY: KU ODBUDOWIE PAŃSTW: EWOLUCJE NARODÓW	616
I. Przyczyny przegrupowania sił 616 — II. Monarchia nowa: Kapetyngowie 618 — III. Monarchia archaizująca: Niemcy 623 — IV. Monarchia anglonormandzka: skutki podboju i przeżytki germańskie 628 — V. Narodowości 631	
Księga trzecia FEUDALIZM JAKO SYSTEM SPOŁECZNY I JEGO DZIAŁANIE	
ROZDZIAŁ PIERWSZY: FEUDALIZM JAKO MODEL SPOŁECZNY	639
I. Feudalizm czy feudalizmy: liczba pojedyncza czy mnoga 639 —	

II. Podstawowe cechy feudalizmu europejskiego 641 — III. Rzut oka na historię porównawczą 646

ROZDZIAŁ DRUGI: CO PRZETRWAŁO Z FEUDALIZMU EUROPEJSKIEGO? 649

I. Relikty i instytucje wskrzeszone 649 — II. Idea wojny i idea umowy 652

Bibliografia 656

Tom pierwszy: Tworzenie się związków zależności 656 — Tom drugi: Klasy społeczne i rządzenie ludźmi 685 — Wybór literatury w języku polskim (oprac. R. Michałowski) 700

Indeks osób 702

Indeks nazw geograficznych i etnicznych 715

Indeks rzeczowy 726

Spis ilustracji 737